

варош, јер је од ове био експлоатисан и презрен, као што је и варошанин у сељаку гледао увек човека нижега ранга, способног, за вођење ратова и обављање само грубих послова. Мржња између ова два света датира још од првих дана самосталног иступања градова и објашњава се ранијом политичком, културном и економском разликом између вароши и села. Она је и код нас Срба играла веома значајну улогу у свим политичким борбама прошлога столећа. Нова политичка и економска демократија тежи укидању те разлике, а то се може постићи стварањем нових — бољих услова за живот широких народних слојева и свесним признањем непобитних чињеница: да је за велики културни напредак и одржање друштва сељак исто тако потребан као и варошанин; осим тога да је њихово зближење први услов и за њихово обострано благостање.

Др. Васо Глушац, Тузла:

Св. Григорије Богослов или Назијанзин патрон династије Котроманића.¹⁾

Од када се Босна у 12. веку одвојила од Србије у посебну државу, влада њоме династија Котроманића, која се тако прозвала по некоме далеком претку Котроману, а припадали су јој без сумње и најранији познати банови босански Борић, Кулин и Нинослав.

Када је Босна постала самостална држава, уредила је и своју самосталну »босанску цркву«, која је била онако православна и хришћанска, како су је међу Словенима проповедали и утврдили света браћа Ђирил и Методије и њихови ученици. Своје првотно словенско обележје, какво су јој дали Ђирил и Методије, ова је црква најбоље и сачувала баш у Босни и Херцеговини, где је био и остао најчишћи центар нашега народа.

Босански владари из династије Котроманића били су православне вере све до двојице последњих. Патрон или за-

¹⁾ Одломак из студије: „Средњовековна „босанска црква“.

заштитник био им је Св. Григорије Богослов или Назијанзин, који спада међу источне црквене оце и светкује се у источној православној цркви.²⁾

У писаним повељама босанских банова назива се овај њихов заштитник светим Гргуrom. Тако на пример Степан Котроманић пише се: „азъ банк Стѣпанъ, а зокомъ свѣтога Гргѣрѣ рѣкъ“³⁾ а његов брат кнез Владислав вели за себе: „азъ рѣкъ божи и свѣтога Гргѣрѣ“⁴⁾ Исто тако назива се и бан Твртко: „азъ рѣкъ божи и свѣтога Гргѣрѣ, а зокомъ господина банк Твртко“⁵⁾

У једној повељи, где се бан Степан Котроманић назива »рабом светога Гргура«¹⁾ извршује он државни акт у заједници и споразуму са духовним поглаваром »цркве босанске«: дједом, гостом и старцима, што је јасан знак, да су и те поглавице »цркве босанске« били православни хришћани источнога обреда, како сам то већ на другоме месту и доказао.

Када је бан Твртко ојачао и проширио своју бановину, отишао је у манастир Милешево, на гроб Св. Саве, и тамо се скрунио краљевом круном за краља српског и босанског. Као унук Јелисавете, жене деда му бана Степана Котромана, а ћерке српскога краља Драгутина, — држао је, да после смрти цара Уроша, има право и на српски престо, па вели за свој одлазак и крунисање у манастиру Милешеву: „и тило шѣдшѣ ли кѣнѣчанинъ вѣхъ богомъ дарованимъ ли кѣнѣчмъ на краљевство прѣродитѣмъ монухъ“²⁾ У истој овој повељи, писаној 10. априла 1378., из које извадисмо ове речи, вели он, како су му дошли посланици дубровачки „къ славному двору краљевства ни Трѣстичкиѣ“³⁾, где су се он, мајка му Јелена и жена му краљица Доротеја заклели, да ће се увек држати уговора, склопљена тада са дубровачким посланицима. На тај уговор присегли су се са својом властелом у трстивничкој цркви и светога Гргура, која је по свој прилици била уједно и дворска црква, посвећена заштитнику династије Котроманића, светоме Гргуру Назијанзину. А да би овај уговор боље потврдили, „присегомо“, вели он, „прѣдъ свѣтимъ евангелиемъ и прѣдъ чѣстнимъ крестомъ Христовѣмъ къ цркви свѣтога Гргѣрѣ“³⁾

Према свему томе нема никакве сумње, да је Твртко био православни хришћанин као и сва та његова властела, која се овде с њиме заклела. А да је и та црква била православна и дворска, види се из тога, што је била посвећена једноме од источних отаца, светоме Гргуру Назијанзину, заштит-

2) Јевсевије Поповић, Опћа црквена историја I, 613.

3) Гласник зем. муз. 1906, 408.

4) ib. 409.

5) Ферменцин: Acta Bosnae, 34.

1) Гл. Зем. Муз. 1906, 405.

2) Miklošić: Mon. serb. 187.

3) ibid. 190.

нику владалачке породице и што се је налазила покрај двора у Трстивници.

Да је горе спомињани свети Гргур доиста свети Григорије Богослов или Назијанзин, јасно се види по новцима босанских краљева. Тако се, на пример, на новцима краља Твртка I, краља Твртка II, и краља Томаша налази с једне стране лик светог Гргура, а около овај латински ⁴⁾ натпис: *S. Gregorius Nazazenus* ⁵⁾

Не може дакле бити никакве сумње, да је то један те исти свети Гргур, и онај у писаним владарским повељама и онај на краљевским новцима.

Кад је бан Твртко у манастиру Милешеву крунисан краљем српским и босанским, почео је од тога времена своје имену напред додавати име Стефан, као што су то чинили пре њега и владари у Србији из породице Немањића, чији је патрон био св. Стефан Архиђакон. По Твртковом примеру тако су чинили и сви остали краљеви босански, али су ипак задржали светковине и поштовање светог Гргура, чији су лик и име имали на својим новцима и којему су посветили своју дворску цркву у Трстивници.

То поштовање светог Гргура Назијанског држало се је у династији Котроманића, све док се краљ Томаш није покатоличио. А чим је он прешао на католичку веру, од тада на његовим новцима, а касније и на новцима његова сина краља Степана Томашевића не налазимо више лика ни натписа Св. Гргура Назијанзина, него лик и натпис Гргура папе — *»S. Gregori pape«*.¹⁾

И ово доказује, да су сви владари босански пре Томаша били православне вере, и да је св. Гргур Назијанзин светкован само у православној цркви, јер иначе не би било разлога после Томашева покатоличења мењати на новцима натписа и стављати Гргура папу место Гргура Назијанзина.

А да је краљ Томаш доиста био први владар босански, који је примио католичку веру, то се јасно види и из једнога папског документа, где се каже за Томаша: *»primus inter reges Bosniae sanctam fidem catholicam accepitaverit ipsamque publice confessus fuerit«* — »први је између краљева босанских примио свету веру католичку и јавно ју је исповедао«.²⁾

Краљ Томаш прешао је у католичку веру зато, јер се је уздао, да ће му помоћи папа, Маџари и Мљечани, да сачува своју државу од силних Османлија, који су већ били на гра-

⁴⁾ Латински је натпис и на новцима наших владара у Србији. Види: Годишњица VI, 19, 38.

⁵⁾ Гласник Зем. Муз. 1894, 395—397; 1905, 27—45.

¹⁾ Гл. зем. муз. 1894, 397, 399.

²⁾ Theiner: Mon. Ungar. II, 237.

ницама Босне. Али Томаш се је силно преварио у рачуну. Помоћи, која му је обећавана и коју је очекивао од папе и католичких владара, није добио, а у земљи је изазвао против себе велико незадовољство народа. Народ га је омрзнуо и одбио се и од њега и од његова сина наследника, јер су погазили стару веру својих отаца. А последице свега тога биле су за краљевину трагичне и тешке: Босна је кукавички пала у руке Турака, из ината више издана и предана, него освојена.

Томашевим покатоличењем одбачен је био Св. Гргур Назијанзин, а тиме је у исти мах угушена и свака љубав народа према династији Котроманића.

Др. Ристо Јеремић, Сарајево:

Устанак у Посавини 1858.*)

Турска је тридесетих година прошлога века почела у интересу државне целине да криши моћ феуда **) у Босни и Херцеговини: Срушила је најпре Хусејинбега од Градача и бијељинског муселима пашу Видајића, а завршила сломом Алипаше Сточевића и осталих крупних и ситних капетана по Крајини и Посавини. Цариграду је, на послетку, успело да укочи аутономно - политичке прохтеве босанске феуде, да укине снахилуке, уведе реформе и заведе рекрутовање. Ну ипак, после свих тих сломова и проливане крви и почетка модернизовања државе, широки слојеви народа остали су незадовољни јер се аграрно питање није решило. Узалуд су се

спремале тужбе и славе депутације. Једно цело изасланство које је народ из Посавине упутио сарајевском везиру да му поднесе молбе и жалбе, није се кући ни вратило. Свих дванаест посланика оставило је кости у Сарајеву, где су »помрли од турске смрти«, како народ каже.

*) На основу података проте Петра М. Јовановића, члана Духовног Суда у Тузли и Живка Црногорчевића, сад већ покојнога, трговца из Тузле.

**) „Феуда“ значи: аге и бегови. — Ур.